

Obsah

Předmluva /9

Předmluva k německému vydání z roku 1990 /11
(Raymond Klibansky)

Předmluva k prvnímu anglickému vydání z roku 1964 /31
(Raymond Klibansky, Erwin Panofsky)

ČÁST I. POJEM MELANCHOLIE A JEHO DĚJINNÝ VÝVOJ

Kapitola I. Melancholie ve fyziologické literatuře starověku /37

1. Nauka o čtyřech základních tělesných šťávách /37

2. Pojetí melancholie a jeho revoluční proměna

Problém XXX,1 /51

3. Vývoj pojetí melancholie po peripateticích /79

a) Melancholie jako nemoc /80

i) Stoický pohled /80

ii) Asklépiadés, Archigenés a Sóranos /82

iii) Rufus z Efezu /87

b) Melancholie v systému čtyř temperamentů /96

Kapitola II. Melancholie ve středověkém lékařství, vědě a filosofii /109

1. Přetrvávání aristotelského pojetí melancholie během středověku /109

2. Melancholie jako nemoc /119

a) Melancholie v teologii a morální filosofii /119

b) Melancholie ve scholastickém lékařství /128

i) Rané arabské lékařství a jeho přenesení na Západ:
Constantinus Africanus /128

ii) Pokusy o systematizaci na základě humorální
patologie: Avicennova nauka o čtyřech formách /134

iii) Snahy o klasifikaci na psychologickém základě:
Averroes a scholastické lékařství /139

3. Melancholie v systému čtyř temperamentů /148
  - a) Galénovská tradice, zvláště u Arabů a Constantina Africana /149
  - b) Obnova humorálního povahopisu v západní přírodní filosofii v průběhu 1. poloviny 12. století /154
  - c) Lidová nauka o temperamtech v pozdním středověku a její důsledky /166

ČÁST II. SATURN, HVĚZDA MELANCHOLIE

Kapitola II. Saturn v literární tradici /183

1. Pojetí Saturna v arabské astrologii /183
2. Saturn ve starověké literatuře /191
  - a) Kronos-Saturn jako mytická postava /191
  - b) Kronos-Saturn jako planeta /193
    - i) Kronos-Saturn ve starověké astrofyzice /195
    - ii) Kronos-Saturn ve starověké astrologii /198
    - iii) Kronos-Saturn v novoplatonismu /212
3. Saturn ve středověké literatuře /222
  - a) Saturn v polemikách církevních otců /222
  - b) Saturn v pozdější středověké spekulaci /229
    - i) Saturn v morální teologii /229
    - ii) Saturn ve středověké mýtografii /235
    - iii) Saturn ve středověké astrologii: astrologické prvky převzaté scholastickou přírodní filosofií /244

Kapitola II. Saturn ve výtvarné tradici /269

1. Saturn ve starověkém umění a přežívání jeho tradičního zobrazení ve středověkém umění /269
2. Ilustrace k textům a orientální vliv /274
3. Obraz Saturna a jeho dětí /278
4. Saturn v mýtografických ilustracích pozdního středověku /282
5. Saturn v humanismu /284

ČÁST III. „POETICKÁ MELANCHOLIE“ A „MELANCHOLIA GENEROSA“

Kapitola I. Poetická melancholie v básnictví po středověku /293

1. Melancholie jako subjektivní nálada v pozdně středověké poezii /293
2. „Dame Mérencolye“ /298
3. Melancholie jako zjitřené vědomí sebe sama /308

Kapitola II. „Melancholia Generosa“. Glorifikace melancholie a Saturna ve florentském novoplatonismu a zrození moderního pojmu génia /326

1. Intelektuální pozadí nové nauky /326
2. Marsilio Ficino /342

ČÁST IV. DÜRER

Kapitola I. Melancholie u Conrada Celtese. Dürerův dřevoryt na titulní straně Celtesova díla „Quattuor libri amorum“. Nauka o temperamentech v Dürerových spisech /371

Kapitola II. Rytina *Melencolia I* /379

1. Dějinné pozadí obrazu *Melencolia I* /379

- a) Tradiční motivy /379
  - i) Měsíc a klíče /379
  - ii) Motiv svěšené hlavy /382
  - iii) Zataťatá pěst a černá tvář /385
- b) Tradiční obrazy v kompozici rytiny /386
  - i) Ilustrace nemoci /387
  - ii) Obrazové cykly čtyř temperamentů. I. Samostatné postavy (čtyři temperamenty a čtyři období lidského života) – II. Dramatické skupiny: temperamenty a neřesti /388
  - iii) Vyobrazení svobodných umění /404

2. Nový význam obrazu *Melencolia I* /417

- a) Nová výrazová forma /417
- b) Nový významový obsah /422
  - i) Symboly Saturna a Melancholie /423
  - ii) Geometrické symboly /429
  - iii) Symboly Saturna a Melancholie v kombinaci s geometrickými symboly: ve vztahu k mytologii a astrologii – ve vztahu k epistemologii a psychologii /434
  - iv) Umění a praxe /444
- c) Význam obrazu *Melencolia I* /450
- d) „Čtyři apoštolové“ /476

Kapitola III. Umělecký odkaz obrazu *Melencolia I* /485

1. Vyobrazení melancholie jako samostatné ženské postavy v Dürerově stylu /487
2. Typické vyobrazení melancholie v pozdně středověkých almanaších /508
3. Melancholie na vyobrazeních Saturna a jeho dětí /512

DODATKY

Dodatek I. Mnohostěn na obrazu *Melencolia I* /516

Dodatek II. Význam rytiny B70 /519

Dodatek III. Obrazy Melancholie od Lucase Cranacha /523

Seznam zkratk /530

Doplňující bibliografie k německému vydání /533

Výběrová bibliografie děl publikovaných od vydání německé edice v roce 1990 /551

Historické addendum k textu pseudo-aristotelského

Problému XXX,1 /554

Doslov: Dlouhé a složité dějiny jednoho warburgovského edičního projektu (1913–1990) /561

Ediční poznámka vydavatelů anglického vydání /582

Ediční poznámka k českému vydání /585

Seznam ilustrací /587

Rejstřík /597